12. Tarass H. H. (1985), Klasy poletolerantnosti lishajnikov i jekologicheskij monitoring [Classes poleotolerantnosti lichens and environmental monitoring], Gidrometioizdat, Lviv, Ukrain.

13. Shmidt V. M. (1984), Matematicheskie metody v botanike [Mathematical methods in botany], Leningrad, Russia.

УДК 504.03

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В.О.Фесюк, д.г.н., проф.,
Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки
проспект Волі,13, м. Луцьк, 43025, Україна. E-mail: fesyuk@ukr.net
І.А. Мороз, к.х.н., доц.,
Луцький національний технічний університет,
вул. Львівська, 75, м. Луцьк, 43018, Україна. E-mail: fesyuk@ukr.net

Об'єктом статті є місцева екологічна політика Волинської області. Предмет – ефективність екологічної політики Волинської області, що реалізується Волинською обласною державною адміністрацією. Метою є аналіз сучасного стануреалізації заходів екологічної політики, передбачених регіональноюпрограмою «Екологія 2016-2020». Використані такі методи дослідження: аналіз нормативних документів, SWOT-аналіз, метод дерева цілей, метод експертної оцінки. Результатами наукової роботи є аналіз виконання заходів регіональної програми «Екологія 2016-2020», оцінка її ефективності, встановлення проблем у реалізації заходів програми, пошук шляхів підвищення ефективності місцевої екологічної політики. А також розробка і впровадження нових механізмів регіональної екологічної політики. Наукова новизна роботи полягає у тому, що визначено проблеми реалізації екологічного управління в регіонах України на рівні регіональної виконавчої влади. Також запропоновано алгоритм реалізації місцевої екологічної політики. Практичне значення статті реалізується пропозицією більш ефективного громадського контролю діяльності органів регіональної виконавчої влади. Пропонується створення консультативної екологічної ради. Визначено її склад, структуру, компетенції, відповідальність. А також запропоновано концепцію реалізації місцевої екологічної політики. Висновки. Реалізація заходів регіональної екологічної політики, визначених у регіональній програмі «Екологія 2016-2020» не є ефективною. Основна причина – стабільне недофінансування заходів. Особливо з державного бюджету та з коштів підприємств. Заходи, передбачені у програмі, є ефективними і такими, що сприяють сталому розвитку регіону. Але їх реалізація можлива лише за умов поліпшення економічного стану держави.

Ключові слова: місцева екологічна політика, регіональна екологічна програма, підвищення ефективності місцевої екологічної політики.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ МЕСТНОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

В.А.Фесюк, д.г.н., проф.,
Восточноевропейский национальный университет им. Леси Украинки
проспект Воли, 13, г. Луцк, 43025, Украина. E-mail: fesyuk@ukr.net
И.А. Мороз, к.х.н., доц.,
Луцкий национальный технический университет,
ул. Львовская, 75, г. Луцк, 43018, Украина. E-mail: fesyuk@ukr.net

Объектом статьи является местная экологическая политика Волынской области. Предмет – эффективность экологической политики Волынской области, которая реализуется Волынской областной государственной администрацией. Целью является анализ современного состояния реализации мероприятий экологической политики, предусмотренных региональной программой «Экология 2016-2020». Использованы следующие методы исследования: анализ нормативных документов, SWOT-анализ, метод дерева целей, метод экспертной оценки. Результатами научной работы является анализ выполнения мероприятий региональной программы «Экология 2016-2020», оценка ее эффективности, определение проблем реализации мероприятий программы, поиск путей повышения эффективности местной экологической политики. А также разработка и внедрение новых механизмов региональной экологической политики. Научная новизна работы заключается в том, что определены проблемы реализации экологического управления в регионах Украины на уровне региональной исполнительной власти. Также предложен алгоритм реализации местной экологической политики. Практическое значение статьи реализуется в связи с предложением более эффективного общественного контроля деятельности органов региональной исполнительной власти. Предлагается создание консультативного экологического совета. Определены его состав, структура, компетенция, ответственность. А также предложена концепция реализации местной экологической политики. Выводы. Реализация мероприятий региональной экологической политики, определенных в региональной программе «Экология 2016-2020» не является эффективной. Основная причина – стабильное недофинансирование мероприятий. Особенно из государственного бюджета и из средств предприятий. Мероприятия, предусмотренные в программе, являются эффективными и способствуюти устойчивому развитию региона. Но реализация возможна лишь при условии улучшения экономического состояния государства.

Ключевые слова: местная экологическая политика, региональная экологическая программа, повышения эффективности местной экологической политики.

EFFECTIVENESS OF THE IMPLEMENTATION OF LOCAL ENVIRONMENTAL POLICY IN THE VOLYN REGION

V.O.Fesyuk, Doctor of Geographical Sciences, prof.,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
prospect Woli, 13 t. Lutsk, 43025, Ukraine. E-mail: fesyuk@ukr.net
I.A.Moroz, Ph.D., docent.
Lutsk National Technical University,
st.Lvivska, 75, t. Lutsk, 43018, Ukraine. E-mail: fesyuk@ukr.net

Purpose. The object of the article is a local environmental policy Volyn region. The subject – the effectiveness of environmental policies Volyn region, implemented Volyn Regional State Administration. The aim is to analyze the current state of implementation of environmental policy measures envisaged regional program "Environment 2016-2020". **Methodology.** Used such methods: analysis of regulations acts, SWOT-analysis, objectives tree method, the method of peer review. **Results.** The results of scientific work is to analyze the implementation of the regional program "Environment 2016-2020" assessment of its performance, installation problems in the implementation of program activities, search for ways to improve local environmental policy. As well as the development and implementation of new mechanisms of regional environmental policies. **Originality and practical value.** Scientific novelty is that identified problems implementing environmental management in the regions of Ukraine at the level of the regional executive. Also the algorithm implementation of local environmental policy. The practical significance of Article realized the proposal more effective public control of the regional executive. The creation of environmental advisory board. By its composition, structure, competence, responsibility. And proposed the concept of implementing local environmental policies. **Conclusions.** The implementation of regional environmental policies identified in the regional program "Environment 2016-2020" is not effective. The main reason – lack of financing sustainable activities. Especially with the state budget and funds of enterprises. The measures provided for in the program are effective and those that contribute to sustainable development in the region. But their implementation is possible only if the improved economic situation in the state.

Keywords: local environmental policy, regional environmental program, improving the efficiency of local environmental policy.

Постановка проблеми дослідження.Стратегія держави у сфері екологічної безпеки визначається «Основними напрямами державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». На місцях вона реалізується відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування" № 1650-XII від 11 жовтня 1991 р. Враховуючи інтеграцію нашої держави в світове співтовариство, екологічний імператив розвитку суспільства та орієнтацію нашої держави на збалансований безпечний розвиток, методологічною та світоглядною підвалиною активізації розвитку місцевих екологічних ініціатив став "Порядок денний XXI ст.", що його було прийнято на 1992 р. на конференції у Ріо-де-Жанейро.

Екологічна політика в регіонах та містах України буде тоді ефективною, коли при її формуванні та здійсненні послідовно і до кінця буде витриманий критерій реальності [8]. Тобто, екологічна політика має базуватись на об'єктивній оцінці місця екологічних благ в ієрархії суспільних пріоритетів та реальних можливостей її ресурсного забезпечення. Як показує досвід, між законодавчо-нормативним забезпеченням екологічної політики і її практичною реалізацією зберігається ще досить велика дистанція. А тому об'єктивна оцінка ефективності екологічної політики залишає бажати кращого, про що свідчить наприклад, практично відсутність повністю профінансованих та "доведених до кінця" екологічних проектів у досліджуваних нами містах.

Реальність сьогодні така, що соціальна реакція на екологічні проблеми є досить слабкою. Це можна пояснити як низьким рівнем екологічної свідомості населення, так і наявністю складних соціальних проблем, які ставлять окрему категорії суспільства взагалі на грань фізичного виживання. Треба також рахуватись з тією обставиною, що екологічні цінності традиційно знаходились в нас на нижчому рівні ієрархії суспільних благ. Винятки становлять хіба, що екстремальні ситуації, коли екологічний фактор до неможливості ускладнює життя людей (спалахи захворювань, прояви грізних природних стихій тощо). Тому необхідні дії по стабілізації екологічної ситуації будуть швидше результатом усвідомлення гостроти цих проблем національною елітою, ніж виконанням реальних бажань і прагнень більшості населення України.Виходячи з такої перспективи, має будуватись тактика природоохоронних дій на найближчі роки.

Аналіз досліджень та публікацій. Досліджень ефективності екологічної політики останнім часом опубліковано доволі багато. В зв'язку із обмеженням місця для викладу, ми не будемо перераховувати їх усі, лише вкажемо їх загальні риси:такі дослідження проводились не екологами, а економістами, для рівня держави, а не регіону. Однією з найвідоміших робіт у цій царині є [8], в якій чітко, повно і системно викладені засади державного екологічного управління. Стосовно Волинської області цими пи-

таннями займались Барський Ю.М. [2], Герасимчук З.В. та інші[3-4]. Ми ж підходимо до проблеми оцінки ефективності місцевої екологічної політики не з погляду економіки, а екології [7].

Методи дослідження. Інформаційною основою наших досліджень були Регіональна екологічної програми "Екологія 2016 - 2020", Екологічний паспорт Волинської області[6], Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Волинській області за 2015 рік [5], Аналітична довідка про стан виконання Регіональної екологічної програми "Екологія 2016 - 2020" у січні-грудні 2016 року [1], а також за попередні роки. Використані такі методи дослідження: аналіз нормативних документів, SWOT-аналіз, метод дерева цілей, метод експертної оцінки

Основні результати та їх аналіз. Основна мета місцевої екологічної політики – недопущення погіршення екологічної ситуації у процесі економічного піднесення та розвитку виробництва, яке закладається на сьогодні в нашій державі. Тому основними напрямками екологічної політики мають стати:

– екологізація економічних реформ;

– екологізація управління;

– екологізація людської свідомості;

– розвиток інженерно-екологічної інфраструктури та формування ринку екологічних послуг.

Головним із цих напрямків є екологізація управління. Екологічне управління на сьогодні характеризується цілою низкою проблем функціонального та економічного характеру. Основні з них:

– чітко не розведені повноваження окремих органів спеціального державного, спеціального пересурсного, спеціального фукціонального управління та місцевого самоврядування;

– збільшення частки державних платежів та скорочення місцевих податків та зборів;

– непродумана структура екологічної політики, відсутність стержня, "хребта" – наскрізного інтегруючого напрямку, який би здійснював координацію й субординацію заходів;

– слабкий зв'язок із громадськістю, інколи навіть незнання і нерозуміння останньою екологічних проблем у зв'язку з відсутністю інформації (відповідних web-сторінок, постійно діючих колонок місцевих газет тощо) або закритістю її;

– млява співпраця державних органів із громадськими та громадсько-політичними організаціями в екологічній сфері, яка стримується відсутністю коштів у місцевих бюджетах;

– повна відсутність співпраці із діловими колами, приватним сектором, в разі здійснення якихось заходів у даному напрямку, вони є дуже формальними, здійснюються методом адміністративного тиску і фінансово підприємцям не цікаві.

Враховуючи вищесказане, на нашу думку, реалізацію екологічної політики потрібно здійснювати активніше й раціональніше. Оптимальною нам видається така схематична послідовність заходів: розробка екологічного паспорту території → формування концепції екологічної безпеки → розробка регіональної екологічної програми → підготовка плану заходів по її реалізації.

На сьогодні розробка екологічних паспортів є нагальним завданням, яке має виконувати управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації. Паспорт дозволить:

– чітко і своєчасно відслідковувати тенденції зміни екологічної ситуації, користуючись єдиною універсальною методикою;

– порівнювати екологічний стан досліджуваноїтериторії з іншими;

– розробляти екологічні програми, концепції, стратегії, в т.ч. і їх фінансове забезпечення;

– ставити чіткі плани та контролювати їх досягнення;

– зібрати весь матеріал по екологічному стану в "одних руках";

– проводити оперативне та усестороннє інформування громадськості;

– організувати дієву систему екологічного моніторингу;

– враховувати екологічну складову при оцінці об'єктів нерухомості (у т.ч. житла).

Але створення екологічного паспорта не є панацеєю для вирішення всіх проблем. Він є необхідною попередньою умовою формування концепції екологічної безпеки. Дана концепція розробляється за участю природоохоронних служб, екологічних організацій, вчених і представників ділових кіл, депутатів обласної ради, схвалюється на засіданні консультативної екологічної ради. Реалізація ідей, закладених у Концепції, повинна привести до посилення природоохоронних і ресурсозберігаючих мотивацій при прийнятті соціально-економічних, промислових і містобудівних рішень. Концепція повинна стати основою екологічного моніторингу й реалізації Генеральних планівнаселених пунктів.

На основі ідей, пріоритетів, вимог, викладених в концепції, розробляється екологічна програма. У програмі, на відміну від концепції, повинно бути чітко виділено коло невідкладних заходів, пропрацьовано фінансові механізми (знайдені кошти на конкретні заходи) реалізації та визначені відповідальні особи та запропоновані конкретні виконавці та терміни виконання робіт.

Останньою ланкою нормативного забезпечення реалізації екологічної політики є розробка плану заходів по раціональному використанню природних ресурсів та охороні навколишнього середовища. План передбачає не лише визначення реальних виконавців та джерел фінансування їх роботи, але узгодження проектів робіт із зацікавленими сторонами, проходження процедури ОВНС та при необхідності – екологічної експертизи проек-

тів та документів. На відміну від програми і концепції, які розробляються за активної участі науковців, громадськості, підприємців, план належить розробляти профільному управлінню облдержадміністрації і узгоджувати з конкретним механізмом надходження коштів із різних джерел. Для контролю за виконанням вищезгаданого плану існує два дієві механізми [7]:

– екологічний аудит;

– діяльність громадської консультативної екологічної ради.

Створення та функціонування громадської екологічної ради єефективним механізмом контролю за реалізацією плану заходів по раціональному використанню природних ресурсів та охороні природи. Вона має складатись з депутатів обласної ради – членів комітету по охороні природи, спеціалістів управління екології та природних ресурсів, науковців, виробничників, адміністрації комунальних підприємств та спеціалізованих екологічних підприємств і фірм, співробітників УЖКГ, представників громадських організацій, засобів масової інформації, а також інших зацікавлених у співпраці осіб. До компетенції консультативної екологічної ради мають відноситись питання пов'язані з:

– заслуховуванням інформації про хід реалізації план заходів по охороні природи;

– оперативним реагуванням на зміни в структурі заходів екологічної оптимізації;

– участю в прийомі нових об'єктів (очисних споруд, об'єктів промисловості, моніторингу, комплексних зелених зон тощо);

– розглядом результатів екологічного аудиту;

– аналізом інвестиційних заявок;

– підготовкою і поданням пропозицій на сесію облради стосовно приватизації окремих об'єктів комунальної власності (у т.ч. і земельних ділянок);

– міжнародною співпрацею.

Я к же ж реалізується екологічна політика у Волинській області?За інформацією обласного управління екології та природних ресурсіву 2016 р. розпочався перший етап Регіональної екологічної програми "Екологія 2016-2020". У 2016 році передбачалося виконання природоохоронних заходів на суму 126865,0 тис. гр., а фактичне спрямування коштів бюджетів усіх рівнів у звітному періоді становить 22476,251 тис. гр. (табл. 1).

Таблиця 1 – Фінансування природоохоронних заходів, тис. гр. [1]

Джерела фінансування	Заплановано на 2016 рік	Фактично профінансовано за 2016 року	% фінансування
Державний бюджет	2300,0	500,0-	22

Обласний бюджет	4284,0	4074,001	95
Бюджети міст і районів, в т. ч.:	7831,578	3010,438	38
місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища	947,016	809,173	83
Власні кошти	6785,7	7095,44	105
Залучені кошти	7796,372	7796,372	100

Природоохоронні заходи фінансуються за рахунок коштів фодів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів. Вони наповнюються за рахунок сплати екологічного податку (20% до держфонду, 55% до обласного та 25% до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища) та грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності (30% до держфонду, 20% до обласного та 50% до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища) [3].

Розпорядженням голови облдержадміністрації від 26.05.2016 № 240 затверджено Перелік природоохоронних заходів, що фінансуються у 2016 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, яким передбачено виконання природоохоронних заходів на суму 4284,0 тис. гр. На даний час виконавцями освоєно 4074,001 тис. гр. (95%), в т.ч. [1]:

по заходах на суму 469,0 тис. гр., розпорядником яких було управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації, освоєно 450,4 тис. гр. (96%). Економія коштів складає 18,6 тис. гр. за рахунок проведення закупівель у системі "ProZorro";

по заходах, на які були спрямовані кошти в сумі 2915,0 тис. гр. шляхом надання субвенцій обласного бюджету місцевим бюджетам, освоєно 2723,601 тис. гр. (94%). Економія коштів в сумі 191,399 тис. гр. виникла в результаті укладання договору на виконання заходу "Реконструкція каналізаційних мереж від будинків на вул. Гагаріна в м. Рожище".

Згідно Переліку на виконання заходу "Відновлення меліоративної мережі для сприяння економічного зростання сільських територій Волинської області (територія Заліської сільської ради, Заболоттівської селищної ради Ратнівського району, Новомосирської, Майданської, Поповичівської, Дубівської сільських рад, Голобської селищної ради Ковельського району)" спрямовано кошти в сумі 900,0 тис. гр. Розпорядником коштів обласного фонду визначено управління міжнародного співробітництва та

європейської інтеграції облдержадміністрації. Кошти освоєно в повному обсязі [6].

Управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації, як розпорядником коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, згідно укладених договорів, проведено [5]:

– заходи щодо охорони тваринного світу і боротьби з браконьєрством – 70,0 тис. гр.(кошти освоєно в повному обсязі);

– розроблення регіональної схеми формування екологічної мережі – 100,0 тис. гр. (кошти освоєно в повному обсязі);

– комплексний моніторинг стану природного середовища на території Волинської області в зоні можливого впливу кар'єру будівельних матеріалів «Хотиславський» (Республіка Білорусь) – 60,0 тис. гр. (кошти освоєно в повному обсязі);

– створення системи комплексного екологічного моніторингу території Шацького національного природного парку для ідентифікації загроз екосистеми у зв»язку з освоєнням в Білорусі Хотиславського кар'єру будівельних матеріалів – 60,0 тис. гр. (кошти освоєно в повному обсязі);

– створення фільму "Сім природних чудес Волині" – 29,0 тис. гр. (кошти освоєно в повному обсязі);

– виготовлення монографії "Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно-безпечного стійкого розвитку Волинської області – 131,4 тис. гр. (кошти освоєно в повному обсязі).

За рахунок субвенцій з обласного бюджету місцевим бюджетам, проведено [1]:

– будівництво системи водовідведення по вул. Володимирській в смт Стара Вижівка Волинської області – 253,0 тис. гр.;

– будівництво господарсько-фекальної каналізації по вул. Забілецька в смт Стара Вижівка Волинської області – 636,0 тис. гр.;

– капітальний ремонт каналізаційної системи (в районі вулиці Жежків) в смт Турійськ – 491,0 тис. гр.;

– облаштування витоку р. Прип'ять в межах смт Головне Любомльського району Волинської області, І черга, земляні та берегоукріплювальні роботи (покращення екологічного стану річки Прип'ять) - 125,0 тис. гр.;

– проведення заходів щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водойм (біологічна меліорація шляхом зариблення) на території водосховища у м. Ковель – 45,0 тис. гр.;

– будівництво притулку бездомних тварин на вул. Мамсурова, 9 ум. Луцьку (зовнішнє електропостачання) – 50,0 тис. гр.;

– реконструкцію системи водовідведення смтЦумань Ківерцівського району – 490,0 тис. гр.;

– реконструкцію каналізаційних мереж від будинків на вул. Гагаріна в м. Рожище –583,601 тис. гр.;

– зариблення озер аборигенними видами риб в Шацькому районі – 50,0 тис. гр.

Основними напрямками в проведенні природоохоронних заходів у 2016 р. були заходи з охорони і раціонального використання водних ресурсів, охорони раціонального використання земель, збереження природно-заповідного фонду та раціонального використання і зберігання відходів, охорони і раціонального використання природних рослинних ресурсів.

Висновки. Аналіз виконання Регіональної екологічної програми "Екологія 2016-2020" засвідчив, що в цілому по області природоохоронні заходи проводяться. Разом з цим є причини недостатнього виконання Програми, а саме [1]:

кошти державного бюджету на виконання природоохоронних заходів складають незначний відсоток у відповідності до плану Програми;

фінансування природоохоронних заходів проводиться не завжди у відповідності до Регіональної екологічної програми "Екологія 2016-2020", а особливо тих заходів, фінансування яких має проводиться з місцевих бюджетів та за власні кошти підприємств.

Отже, підсумовуючи слід відмітити, що реалізація заходів регіональної екологічної політики, визначених у регіональній програмі «Екологія 2016-2020» не є ефективною. Основна причина – стабільне недофінансування заходів. Особливо з державного бюджету та з коштів підприємств. Заходи, передбачені у програмі, є ефективними і такими, що сприяють сталому розвитку регіону. Але їх реалізація можлива лише за умов поліпшення економічного стану держави та низових адміністративних одиниць (районів, ОТГ).

Список використанихджерел

1. Аналітична довідка про стан виконання Регіональної екологічної програми "Екологія 2016 – 2020" у січні-грудні 2016 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://voladm.gov.ua/analitichna-dovidka-pro-stan-vikonannya-regionalno%d1%97-ekologichno%d1%97-programi-ekologiya-2016-2020-u-sichni-grudni-2016-roku/

2. Барський Ю. М. Фінансові інструменти стимулювання сталого розвитку регіону / Барський Ю. М., Поліщук В. Г. // Економічні науки. Серія "Облік і фінанси". Збірник наукових праць. – Випуск 7 (25). – Луцьк, 2010. – С. 25–36.

3. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: Монографія / З. В. Герасимчук – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.

4. Герасимчук З. В. Фінансова політика сталого розвитку регіону: Монографія / З. В.Герасимчук, І.М. Вахович, І. М. Камінська – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 220 с.

5. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Волинській області за 2015 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/dopovidi/regionalni/5560-rehionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnoho-pryrodnoho-seredovyshcha-u-2015-rotsi

6. Екологічний паспорт Волинської області // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://voladm.gov.ua/ekologichnij-pasport-volinsko%d1%97-oblasti/

7. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: кол. моногр. / за ред. В. О. Фесюка. – К.: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІЕНЕЙ», 2016. – 316 с.

8. Шевчук В. Я. Екологічне управління. / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та інш. – Київ: Либідь, 2004. – 432 с.

References

1. Analitychna dovidka pro stan vykonannia Rehionalnoi ekolohichnoi prohramy "Ekolohiia 2016 – 2020" u sichni-hrudni 2016 roku // [Elektronnyiresurs]. – Rezhym dostupu: http://voladm.gov.ua/analitichna-dovidka-pro-stan-vikonannya-regionalno%d1%97-ekologichno%d1%97-programi-ekologiya-2016-2020-u-sichni-grudni-2016-roku/

2. Barskyi Yu. M. (2010), Finansovi instrumenty stymuliuvannias taloho rozvytku rehionu / Barskyi Yu. M., Polishchuk V. H. // Ekonomichni nauky. Seriia "Oblik i finansy". Zbirnyk naukovykh prats, Vypusk 7 (25), Lutsk, pp. 25-36.

3. Herasymchuk Z. V. (2008), Rehionalna polityka staloho rozvytku: teoriia, metodolohiia, praktyka: Monohrafiia / Z. V. Herasymchuk – Lutsk: Nadstyria.

4. Herasymchuk Z. V. (2006), Finansova polityka staloho rozvytku rehionu: Monohrafiia / Z. V. Herasymchuk, I. M. Vakhovych, I. M. Kaminska, Lutsk: Nadstyria.

5. Dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha u Volynskii oblasti za 2015 rik // [Elektronnyiresurs]. – Rezhym dostupu: http://www.menr.gov.ua/dopovidi/regionalni/5560-rehionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnoho-pryrodnoho-seredovyshcha-u-2015-rotsi

6. Ekolohichnyi pasport Volynskoi oblasti // [Elektronnyiresurs]. – Rezhym dostupu: http://voladm.gov.ua/ekologichnij-pasport-volinsko%d1%97-oblasti/

7. Suchasnyi ekolohichnyi stan ta perspektyvy ekolohichnobezpechnoho stiikoho rozvytku Volynskoi oblasti: kol. monohr. / zared. V. O. Fesiuka (2016), K.: TOV «PIDPRYIeMSTVO «VIENEI».

8. ShevchukV.Ya. (2004), Ekolohichne upravlinnia. / V. Ya. Shevchuk, Yu. M. Satalkin, H. O. Biliavskyi ta insh, Kyiv,Lybid.